

Мардус Н.Ю.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічного аналізу та обліку
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ТОВАРІВ

У статті досліджено теоретичні і методичні підходи до визначення поняття «системи». Сформовано поняття «системи забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів», що розглядається як сукупність елементів, які тісно взаємодіють між собою. Обґрунтовано взаємозв'язок між проявами системності процесу забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів. Розроблено стратегію розвитку, спрямовану на вирішення проблем (або певного комплексу проблем), притаманних поточному стану внутрішнього ринку товарів як системи. Побудовано систему забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів, яка складається з певних елементів (складових частин системи), що розглядаються в кожному конкретному дослідженні як найпростіші, що мають зв'язок з іншими елементами.

Ключові слова: система, забезпечення, розвиток, внутрішній ринок, процес.

В статье исследованы теоретические и методические подходы к определению понятия «системы». Сформировано понятие «системы обеспечения развития внутреннего рынка товаров», которое рассматривается как совокупность элементов, тесно взаимодействующих между собой. Обоснована взаимосвязь между проявлениями системности процесса обеспечения развития внутреннего рынка товаров. Разработана стратегия развития, направленная на решение проблем (или определенного комплекса проблем), присущих текущему состоянию внутреннего рынка товаров как системы. Построена система обеспечения развития внутреннего рынка товаров, которая состоит из определенных элементов (составных частей системы), которые рассматриваются в каждом конкретном исследовании как простые, имеющие связь с другими элементами.

Ключевые слова: система, обеспечение, развитие, внутренний рынок, процесс.

The article deals with theoretical and methodological approaches to the definition of the concept of the system. The notion of a system for ensuring the development of the domestic market of goods is formed, which is considered as a set of elements that interact closely with each other. The interrelation between the manifestations of the systemic nature of the process of ensuring the development of the internal market of goods is substantiated. Developed a development strategy aimed at solving problems (or a certain set of problems) inherent in the current state of the domestic market of goods as a system. The system of development of the internal market of goods, consisting of certain elements (components of the system) considered in each particular study as the simplest, having a connection with other elements, is constructed.

Keywords: system, security, development, domestic market, process.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Доцільність побудови системи забезпечення розвитку внутрішнього ринку зумовлена тим, що всім соціально-економічним об'єктам та процесам, які в них протікають, притаманна системність. У загальнотеоретичному значенні системність є загальною властивістю об'єктивно існуючої єдності світу, його структурованості і взаємозв'язку. Зазначена властивість має прояв в окремих об'єктах, які можуть

розглядатися як сукупність пов'язаних між собою елементів, тобто як системи різних рівнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Існує велика кількість визначень поняття системи залежно від методів дослідження та форм опису. Так, дослідження основ теорії систем та системного аналізу належать таким авторам, як К. Сороки [1], А. Кухтенко, А.В. Олійник [2], Л. фон Бер-таланфі [4], А. Холл [5], А. Ухтомський, О.І. Но-

вік [6], В.Д. Базилевич [7], Н.М. Фоміцька [8], С.В. Рилєєв [8] та ін. Проте недоопрацьованими залишаються питання побудови системи забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів і встановлення взаємозв'язку між проявами системності процесу забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблемним питанням залишається системність практичної діяльності, яка полягає у використанні взаємозв'язаних процедур для перетворення навколишнього середовища й людини, у врахуванні різних боків діяльності та всіх можливих її наслідків.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є обґрунтування взаємозв'язку між проявами системності процесу забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів, встановлення взаємодії системи внутрішнього ринку товарів та системи забезпечення його розвитку і побудова системи забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як зазначено в роботі К. Сороки [1], присвяченій дослідженню основ теорії систем та системного аналізу, системність як загальна властивість світу виявляється не тільки в системності певних його об'єктів, а й у системності пізнавальної та практичної діяльності.

Перш за все системність процесу забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів проявляється як системність об'єкта забезпечення та його середовища. Об'єктом забезпечення виступає розвиток внутрішнього ринку товарів, який може бути представлений як система. Своєю чергою, розвиток внутрішнього ринку товарів відбувається в певному зовнішньому середовищі, яке розглядається як система вищого порядку порівняно з внутрішнім ринком товарів. Результатом взаємодії між об'єктом забезпечення та його середовищем є реакція внутрішнього ринку товарів у процесі розвитку на динамізм зовнішнього середовища. Слід зазначити, що основою формування найбільш адекватної реакції внутрішнього ринку на зміни чинників зовнішнього середовища є їх ґрунтовний аналіз та розроблення на його основі стратегії забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів.

Системність пізнавальної діяльності полягає у тому, що наші знання структуровані, являють

собою ієрархічну систему взаємопов'язаних моделей об'єктів. Процесу забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів також притаманна системність, прояви якої знайшли відображення на рис. 1.

Окрім того, системність процесу забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів знаходить прояв як системність пізнання процесу забезпечення та його об'єкта. Таке пізнання здійснюється з використанням методів аналізу, синтезу та діалектики на основі системного підходу, що виявляється у формуванні системи теоретико-методичних знань у галузі забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів, системи збору та обробки інформації, необхідної для забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів, системи нормативно-правових основ забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів та системи аналітичних оцінок, що включає оцінку стану внутрішнього ринку товарів, оцінку розвитку внутрішнього ринку товарів, оцінку впливу чинників зовнішнього середовища та забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів. Як результат, відбувається формування бази для забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів.

Ще одним проявом є системність практичної організації процесу забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів, яка виявляється через побудову системи забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів і забезпечує системність результатів забезпечення. Головним результатом функціонування системи забезпечення є розроблення стратегії забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів. Отже, для розроблення стратегії забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів необхідно побудувати систему забезпечення, функціонування якої відбувається на основі відповідної бази, сформованої на основі збору інформації, її систематизації та аналізу.

Існує велика кількість визначень поняття «системи» залежно від методів дослідження та форм опису. Так, А. Кухтенко виділяє такі рівні абстрактного опису систем: символічний (лінгвістичний) – за допомогою мовних засобів, що загалом носить описовий характер; теоретико-множинний – формалізований опис за допомогою апарату теорії множин; абстрактно-логічний – формалізований опис, заснований на низці прийнятих абстракцій та формальній логіці щодо зв'язків між елементами; топологічний – здебільшого графічний

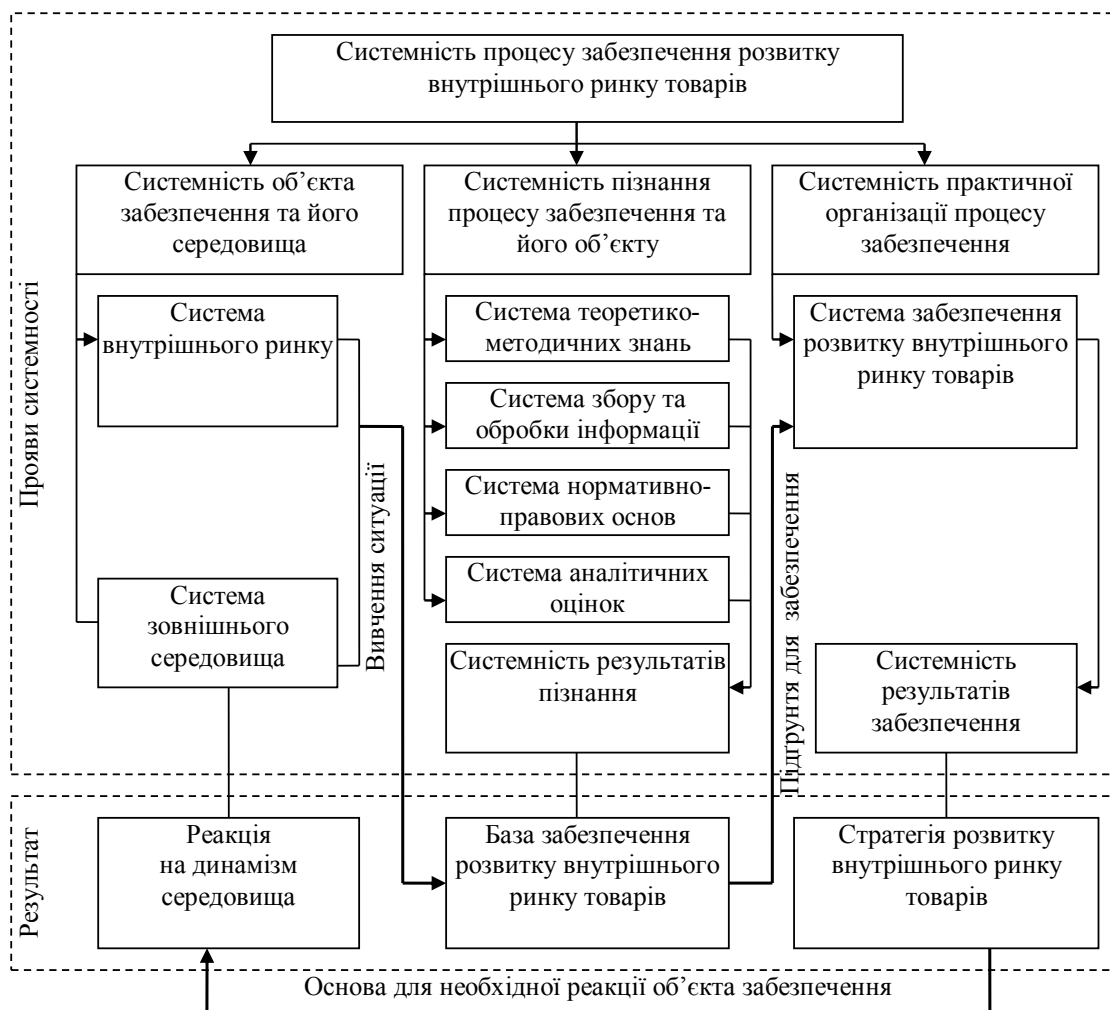

Рис. 1. Взаємозв'язок між проявами системності процесу забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів

Джерело: сформовано автором

опис, що може бути представлений графом, який відображає всі елементи, зв'язки між ними та, відповідно, прояви системи залежно від стану; логіко-математичний – формалізований опис, заснований на мові логіко-математичного апарату, зокрема алгебраїчному; інформаційний – опис системи подається у вигляді інформаційних повідомлень щодо її проявів чи дій у різних ситуаціях чи варіантах функціонування; евристичний – заснований на описі системи залежно від випадкових її проявів за допомогою ймовірнісних та статистичних методів [2].

В економічних дослідженнях найбільш доцільним є поєднання лінгвістичного, абстрактно-логічного та топологічного опису системи забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів. Варто розпочинати дослідження основних понять теорії систем, базуючись саме на лінгвістичному методі опису.

Система (від давньогрец. – поєднання) – множина взаємопов'язаних елементів, відокремлена від середовища, яка взаємодіє з нею, як ціле. Слово грецького походження має багато значень: поєднання, організм, пристрій, організація, спілка, устрій, керівний орган. В античній філософії цей термін пов'язували з упорядкованістю й цілісністю об'єктів природи [3].

Наведемо деякі визначення поняття «система». Л. фон Берталанфі визначає систему як комплекс елементів, що взаємодіють, сукупність елементів, що знаходяться в певних відносинах один з одним та із середовищем [4]. А.Д. Холл визначає систему як сукупність чи множину зв'язаних між собою елементів [5].

Дуже схожими є також такі визначення: система – це безліч елементів разом з їхніми взаємовідносинами (В. Міллер); ансамбль взаємопов'язаних елементів (Р. Зборівський та Р. Орлов); безліч предметів разом зі зв'язками

між ними та між їхніми ознаками (У. Ешбі і Дж. Клір); ціле, складене з багатьох частин, ансамбль ознак (К. Черрі). За визначенням Ст. Віра система – це все, що складається з пов'язаних одна з одною частин.

Інші науковці наголошують на спрямованості системи на досягнення певної мети. І. Верещагін визначає систему як організований комплекс засобів досягнення спільної мети. А. Ухтомський запровадив поняття функціонального органу – тимчасового поєднання функціонально різних елементів. Цей напрям розвинений П. Анохіним, який визначає систему як функціональну сукупність матеріальних утворень, що вступають у взаємодію для досягнення певного результату (мети), необхідного для задоволення вихідної потреби [3; 6].

За запропонованим А. Олійником та В. Шацькою визначенням система – це існуюча як одне ціле сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, у якій функціонування кожного елемента підпорядковане необхідності збереження цілого. Подібного погляду дотримується В. Базилевич [7], який дає загальнонаукове визначення системи як сукупності взаємопов'язаних і розміщених у належному порядку елементів певного цілісного утворення.

Н. Фоміцька наводить визначення системи як сукупності об'єктів довільної форми і змісту, взаємно пов'язаних між собою й об'єднаних деякою регулярною взаємодією [8].

Як зазначає К. Сорока [1], проблема – це складне теоретичне або практичне завдання, що вимагає свого вирішення, але наявних у даній системі засобів вирішення недостатньо. У науці – це ситуація, яка виступає у вигляді протилежних позицій, пояснень, будь-яких явищ, об'єктів, процесів, адекватної теорії, вирішення якої немає. Спочатку проблема виступає як неусвідомлене незадоволення станом речей, а в науці це незадовільне пояснення явищ, одержання неоднозначних, незрозумілих результатів. Пізніше це незадоволення усвідомлюється. Сформована проблема виникає тоді, коли повністю усвідомлена ситуація, але відсутні засоби для її вирішення [9].

Передусім проблема виникає в певній системі (у цьому разі йдеться про систему внутрішнього ринку товарів). Початковий стан цієї системи містить певну проблему або ж комплекс таких проблем, які перешкоджають розвитку внутрішнього ринку товарів. Виявлення такої проблеми спонукає до дії систему забезпечен-

ня розвитку внутрішнього ринку, адже саме на її вирішення спрямовується дана система. Для того щоб розв'язати виявлену проблему, необхідно розробити стратегію забезпечення.

Взаємодія системи внутрішнього ринку товарів та системи забезпечення його розвитку наведена на рис. 2.

Проаналізувавши визначення системи, можна дійти висновку, що більшість науковців наголошує на тому, що система є сукупністю певних елементів, між якими існують досить міцні сталі зв'язки. Якщо досліджувати систему забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів, то, на нашу думку, вона є сукупністю елементів, які, тісно взаємодіючи між собою, дають змогу розробити стратегію розвитку, спрямовану на вирішення проблем (або певного комплексу проблем), притаманних поточному стану внутрішнього ринку товарів як системи. Саме завдяки реалізації розробленої в результаті функціонування системи забезпечення стратегії відбуваються зміни стану внутрішнього ринку, які відбивають процес його розвитку.

Розроблена стратегія підлягає реалізації, внаслідок якої відбуваються певні зміни та перетворення системи (розвиток внутрішнього ринку товарів). Тобто процес виникнення проблем, що стримують розвиток внутрішнього ринку, а отже, зумовлюють активізацію системи забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів, спрямовану на їх вирішення, має циклічний характер. Будова системи забезпечення наведена на рис. 3.

Як видно з рис. 3, система забезпечення розвитку внутрішнього ринку складається з таких складових частин: споживаюча частина системи або об'єкт забезпечення (об'єктом виступає розвиток внутрішнього ринку товарів); формуюча частина системи або суб'єкти забезпечення (інститути, що розробляють форми та напрями щодо забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів); реалізуюча частина системи, тобто видові прояви забезпечення (ті види забезпечення, шляхом яких здійснюється вплив формуючої частини системи на споживаючу частину); підтримуюча частина системи або її внутрішнє середовище (інститути, що створюють умови, завдяки яким стає можливим вплив реалізуючої частини системи на споживаючу його складову частину).

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Системність процесу забезпечення розвитку

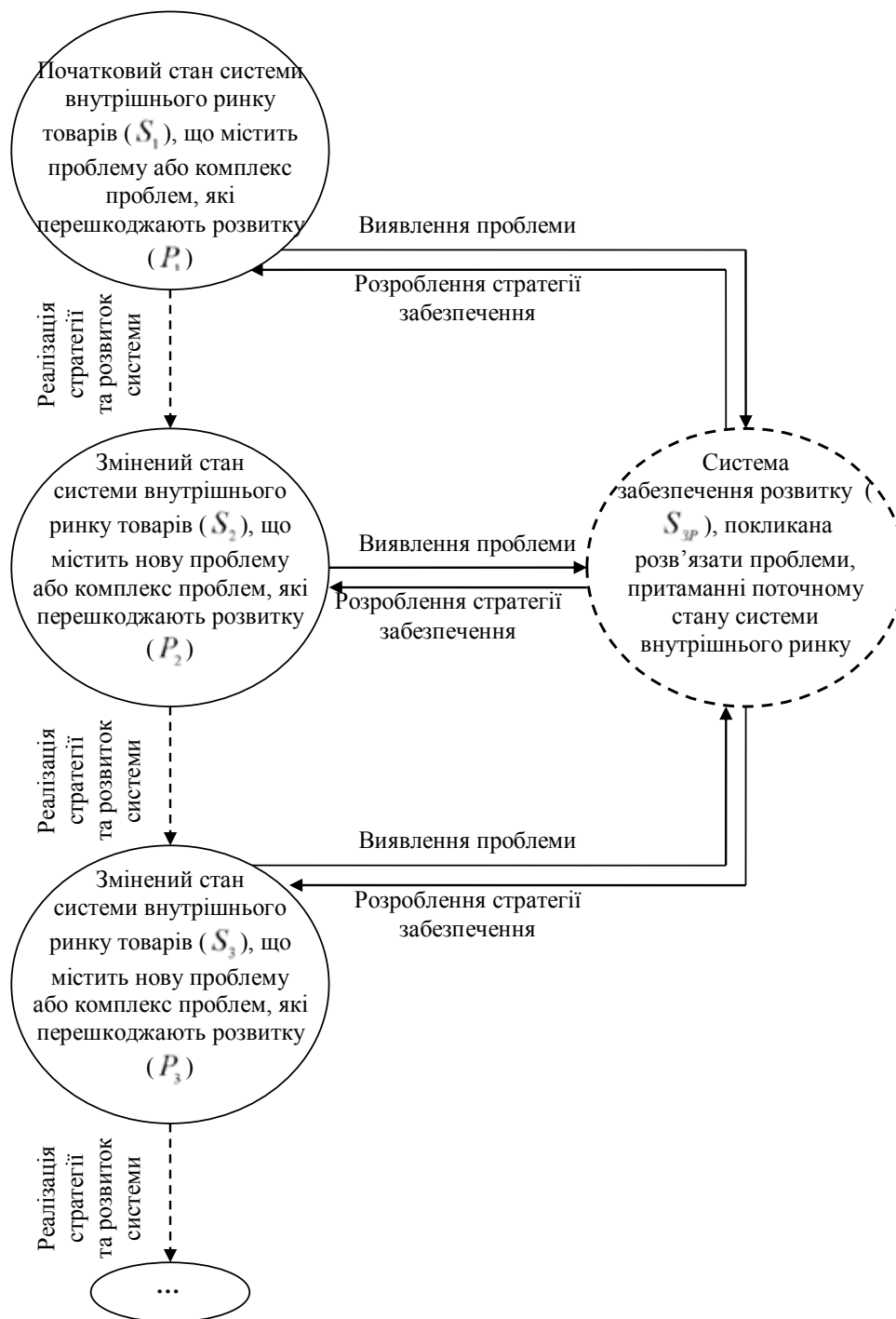

Рис. 2. Взаємодія системи внутрішнього ринку товарів та системи забезпечення його розвитку

Джерело: сформовано автором

внутрішнього ринку товарів знаходить прояв як системність пізнання процесу забезпечення та його об'єкта, яке здійснюється з використанням методів аналізу, синтезу та діалектики на основі системного підходу, що виявляється у формуванні системи теоретико-методичних знань у галузі забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів із метою формування бази для забезпе-

чення розвитку внутрішнього ринку товарів, де головним результатом функціонування системи забезпечення є розроблення стратегії забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів. Отже, для розроблення стратегії забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів було побудовано систему забезпечення, функціонування якої відбувається на основі відповідної бази.

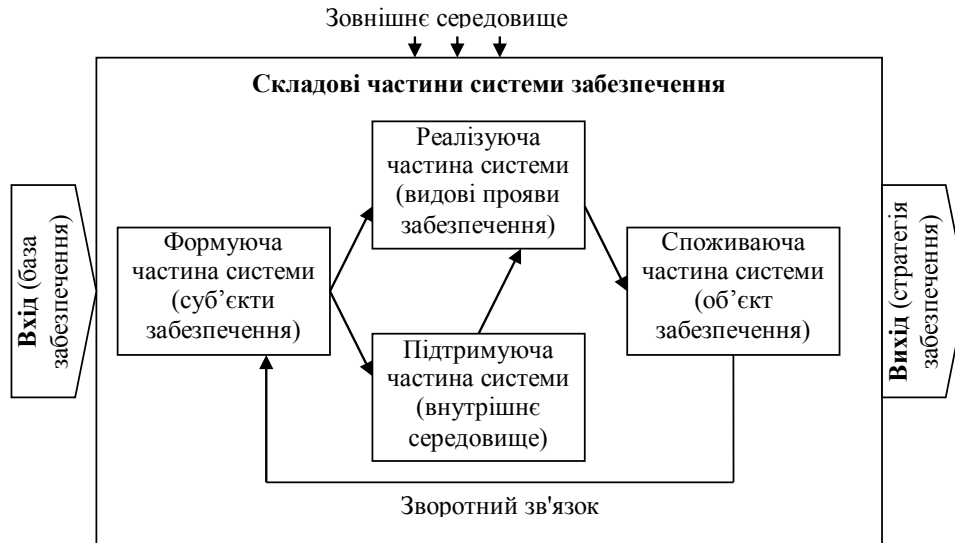

Рис. 3. Будова системи забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів

Джерело: авторська розробка на основі [1–9]

Встановлено взаємодію системи внутрішнього ринку товарів та системи забезпечення його розвитку. Визначено систему забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів сукупністю елементів, які, тісно взаємодіючи між собою, дають змогу розробити стратегію розвитку, спрямовану на вирішення проблем (або певного комплексу проблем), притаманних поточному стану внутрішнього ринку товарів як системи. Саме завдяки реалізації розробленої в результаті функціонування системи забезпечення стратегії відбуваються зміни стану внутрішнього ринку, які відбивають процес його розвитку.

Розвиток внутрішнього ринку товарів призводить до появи нового, вдосконаленого стану системи внутрішнього ринку товарів, що відрізняється від початкового за певними кількісними та якісними параметрами. Водночас цей стан також може містити певні проблеми, які перешкоджатимуть подальшому розвитку. Усвідомлення та виявлення таких проблем знову спонукає до дії систему забезпечення, в результаті якої знов розробляється стратегія забезпечення, завдяки реалізації якої внутрішній ринок трансформується. Сформовано систему забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів, яка складається з певних елементів (складових частин системи), що розглядаються в кожному конкретному дослідженні як найпростіші, що мають зв'язок з іншими елементами. При цьому споживаюча складова частина системи є пасивною, а інші три є активними частинами системи забезпечення. Та-

ким чином, знаходить відображення діалектичний взаємозв'язок між системою внутрішнього ринку товарів із притаманними їй проблемами та системою забезпечення розвитку внутрішнього ринку, яка спрямовується на розв'язання цих проблем.

Бібліографічний список:

1. Сорока К.О. Основи теорії систем і системного аналізу. Х.: ХНАМГ, 2004. 291 с.
2. Олійник А.В., Шацька В.М. Інформаційні системи і технології у фінансових установах : навч. посіб. Львів: Новий Світ-2000, 2007. 435 с.
3. Системний підхід до теорії організації. URL: https://studme.com.ua/1566021211172/ekonomika/sistemnyy_podhod_teorii_organizatsii.htm.
4. Берталанфі Л. фон. Загальна теорія систем: критичний огляд. Дослідження із загальної теорії систем. М.: Прогрес, 1969. С. 23–82.
5. Холл А.Д., Фейджин Р.Е. Определение понятия «системы». Исследования по общей теории систем. М., 1969. 252 с.
6. Новік О.І. Системна модернізація як основа стратегічного розвитку адміністрування митних платежів. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2016. Вип. 5–2(05). С. 84–89.
7. Базилевич В.Д., Ильин В.В. Философия экономики. История: монография. К.: Знання, 2011. 1198 с.
8. Фоміцька Н.М. Методологія системного підходу та наукових досліджень: опорний конспект лекцій. Х.: Магістр, 2015. 60 с.
9. Рилєєв С.В., Дрінь І.І. Теоретико-методологічні аспекти системного аналізу. Економічний форум. 2014. № 2. С. 247–256.

References:

1. Soroka, K.O. (2004). *Osnovy teorii system i systemnoho analizu* [Fundamentals of Systems Theory and System Analysis]. KhNAMH, Kyiv, 291 p. (in Ukr.).
2. Oliinyk, A.V., Shatska, A.V. (2007). *Informatsiini systemy i tekhnolohii u finansovykh ustanovakh : navch. posib. dlia vuziv* [Information Systems and Technologies in Financial Institutions: Teaching. manual for high school]. Novyi Svit, Lviv, 435 p. (in Ukr.).
3. *Systemnyi pidkhid v teorii orhanizatsii* (2014). [System approach in the theory of organization] [Online], Available at: https://studme.com.ua/1566021211172/ekonomika/sistemnyy_podhod_teorii_organizatsii.htm.
4. Bertalanfi, L. fon. (1969). *Zahalna teoriia system: krytychnyi ohliad* [General theory of systems: a critical review]. Prohres, Moscow, 23-82 pp. (in Rus.).
5. Khol, A.D. *Opreddenye poniatiya systemy* [Definition of the concept of the system]. *ssledovaniya po obshchei teoryi system*, Moscow, C. 252 p. (in Rus.).
6. Novik, O.I. (2016). *Systemna modernizatsiia yak osnova stratehichnoho rozvytku administruvannia mytnykh platezhiv* [System modernization as the basis of strategic development of customs administration administration] *Ekonomichni visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*. vol. 5-2 (05), pp. 84-89. (in Ukr.).
7. Bazylevych, V. D. (2011). *Fylosofiya ekonomyky. Ystoryia: monohrafiia* [Philosophy of Economics. History: monograph], Znannia, Kyiv, 1198 p. (in Ukr.).
8. Fomitska, N.M. (2015). *Metodolohiia systemnoho pidkhodu ta naukovykh doslidzhen* : [Methodology of system approach and scientific research], Mahistr, Kharkiv, 60 p. (in Ukr.).
9. Rylieiev, S.V. (2014). *Teoretyko-metodolohichni aspekty systemnoho* [Theoretic-methodologic aspects of systemnoho analysis] *Ekonomichniy forum*, 2, 247-256. p. (in Ukr.).

Mardus N. Yu.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Economic Analysis and Accounting
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

FORMATION OF A SYSTEM FOR ENSURING THE INTERNAL MARKET DEVELOPMENT

The article deals with theoretical and methodological approaches to the definition of the concept of the system.

The problematic issue remains the system of practical activities, which is to use interrelated procedures for the transformation of the environment and humans, taking into account the various aspects of the activity and all its possible consequences.

The substantiation of the relationship between the manifestations of the systemic nature of the process of ensuring the development of the domestic market of goods is relevant. It is important to establish the interaction of the internal market of goods and the system for ensuring its development and the construction of a system for the development of the internal market of goods.

The system of cognitive activity consists in the fact that our knowledge is structured, represents a hierarchical system of interrelated models of objects.

The interaction of the internal market of goods and the system for ensuring its development is established.

The system for ensuring the development of the internal market of goods is determined by a set of elements, which interact closely with each other. Due to the implementation of the system of the strategy developed as a result of the functioning of the system, there are changes in the state of the internal market that reflect the process of its development.

Thus, the dialectical relationship between the system of the internal market of goods with its inherent problems and the system of ensuring the development of the domestic market, which is aimed at solving these problems, is reflected.